

Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права

ЗАТВЕРДЖЕНО

Декан юридичного факультету

Наталія ВЕСЕЛОВСЬКА

РОБОЧА ПРОГРАМА

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

(назва навчальної дисципліни)

підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право»
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності D8 «Право»
(код і найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми «Право»
(назва освітньо-професійної програми)

тип дисципліни обов'язкова дисципліна професійної підготовки

2025 рік

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

Ірина КОЗАКОВА

РЕКОМЕНДОВАНО:

Кафедрою теорії та історії держави і права
протокол № 1
від «29» серпня 2025 року

Завідувач кафедри

Антон ЧУБ

Укладач: *Лоцихін Олександр Миколайович*, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права.

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська

Статус дисципліни: обов'язкова

Передумови вивчення навчальної дисципліни: вивчення дисципліни *«Історія держави і права України»* базується на знаннях та компетентностях, отриманих здобувачами вищої освіти під час опанування шкільних курсів *«Історія України»* та *«Громадянська освіта»*; воно здійснюється паралельно або після засвоєння базових понять *«Теорії держави і права»* для правильного розуміння сутності історичних типів і форм держави та джерел права; логіки та критичного мислення для формування навичок аналізу причинно-наслідкових зв'язків у процесах державотворення; інформаційними технологіями: вміння працювати з текстовими редакторами, електронними архівами, цифровими бібліотеками та базами історичних документів; навичками письмової роботи: підготовка базових рефератів, есе та здійснення огляду історико-правової літератури; а також основами загальної етики, патріотизму, поваги до історичної спадщини, високої правової культури й академічної доброчесності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни *«Історія держави і права України»* є закономірності виникнення, розвитку, еволюції та функціонування державних інститутів, форм правління, устрою та апарату управління різних політичних утворень на українських землях від найдавніших часів до сьогодення, а також виникнення, зміна та розвиток правових систем, інститутів матеріального і процесуального права та їхніх головних історичних джерел.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ECTS).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни *«Історія держави і права України»* – закладення бази розуміння майбутнім фахівцем найбільш істотних історико-правових проблем і фактів, ознайомлення з юридичною термінологією і понятійним апаратом історико-правової науки, дає змогу простежити генезис вітчизняної державності, формування національної правової традиції, виявити особливості процесів розвитку вітчизняної держави і права, їх відмінність від аналогічних процесів в країнах Західної Європи, охарактеризувати стан сучасної Української держави та права з урахуванням історичного досвіду і традицій.

Основне завдання навчальної дисципліни *«Історія держави і права України»* полягає у формування у здобувачів вищої освіти системних знань про генезис та еволюцію вітчизняних державних інститутів і правових систем, а також набуття практичних навичок аналізу історичних джерел права, дослідження причинно-наслідкових зв'язків у процесах українського державотворення та розуміння історичних витоків сучасних правових інститутів України.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Історія держави і права України» забезпечує набуття здобувачами освіти наступних компетентностей і програмних результатів:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
ЗК13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
ЗК14	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
ЗК15	Прагнення до збереження навколишнього середовища.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК02	Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.
СК03	Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН01	Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.
ПРН18	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
ПРН19	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем.	пз	лаб.	с. р		л	сем.	пз	лаб.	с. р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Вступ до історії держави і права України	12	2	4			6	16	1	1			14
Тема 2. Ранні державні утворення на території України	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 3. Держава і право України-Руси	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 5. Українські землі під владою Польщі та Речі Посполитої	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 6. Козацька держава та право	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 7. Українська гетьманська держава	16	4	4			8	15	1	2			12
Тема 8. Українські землі у складі імперій	18	4	6			8	17	1	2			14
Тема 9. Держава і право України у XX столітті (1917–1991 рр.)	16	4	4			8	15	1	2			12
Тема 10. Становлення сучасної української державності	18	4	6			8	15	1	2			12
Усього годин	150	28	44	0	0	78	150	10	16	0	0	124

5. Зміст програми навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до історії держави і права України

Предмет та задачі навчальної дисципліни у системі юридичної освіти. Періодизація історії держави і права України як наукова проблема. Методологічні засади та джерела вивчення курсу. Вплив державно-правових традицій на сучасні процеси державотворення.

Тема 2. Ранні державні утворення на території України

Суспільний лад та правовий статус населення Кіммерії та Скіфії. Державотворчі процеси в античних містах-державах Північного Причорномор'я. Особливості державного устрою і правової системи Боспорського царства. Правові звичаї та засади військової демократії у давніх слов'ян.

Тема 3. Держава і право України-Руси

Еволюція форми правління та реформаторська діяльність княгині Ольги як першої жінки-правительки. Правовий статус княгинь в системі престолонаслідування та управління державою. Джерела права та загальна характеристика списків Руської Правди. Зміст цивільного і сімейного права та захист майнових прав жінок за давньоруським законодавством.

Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського

Суспільно-політичний устрій українських земель та концепція «старини не рушимо». Джерела права та кодифікація законодавства у Литовських статутах. Правове становище княгинь та шляхтянок у питаннях володіння земельними маєтностями. Розвиток судової системи та процесуальних норм у литовську добу.

Тема 5. Українські землі під владою Польщі та Речі Посполитої

Наслідки Люблінської унії для державного статусу українських територій. Органи влади та самоврядування у польських воєводствах на території України. Магдебурзьке право та його вплив на розвиток українських міст. Особливості правового регулювання міжконфесійних відносин після Берестейської унії.

Тема 6. Козацька держава та право

Соціально-правовий статус козацтва та формування запорозького звичаєвого права. Органи військово-адміністративного управління Запорозької Січі як прообраз республіки. Судова система та специфіка козацького судочинства. Роль реєстрового козацтва у становленні національної правової традиції.

Тема 7. Українська гетьманська держава

Державно-правові засади організації влади за часів Богдана Хмельницького. Зміст та історичне значення «Березневих статей» 1654 року. Конституція Пилипа Орлика як пам'ятка світової політико-правової думки. Процеси кодифікації права та зміст збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ».

Тема 8. Українські землі у складі імперій

Політика ліквідації автономного устрою України Російською імперією у XVIII-XIX століттях. Адміністративні та судові реформи на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини. Правовий статус українського населення у межах загальноімперського законодавства. Вплив реформ 1860-х років на модернізацію правової системи в українських губерніях.

Тема 9. Держава і право України у XX столітті (1917–1991 рр.)

Державотворчі моделі УНР, Української Держави Павла Скоропадського та ЗУНР. Конституційні акти періоду національно-визвольних змагань 1917-1921 років. Особливості правового статусу УРСР у складі Радянського Союзу. Розвиток кодифікованого радянського законодавства та репресивний характер каральної системи.

Тема 10. Становлення сучасної української державності

Правове значення Декларації про державний суверенітет та Акта проголошення незалежності. Конституційний процес в Україні та прийняття Основного Закону 1996 року. Реформування правової системи України в контексті європейської інтеграції. Основні етапи розбудови незалежної судової та виконавчої гілок влади.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Вступ до історії держави і права України	2	1
2	Тема 2. Ранні державні утворення на території України	2	1
3	Тема 3. Держава і право України-Руси	2	1
4	Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	2	1
5	Тема 5. Українські землі під владою Польщі та Речі Посполитої	2	1
6	Тема 6. Козацька держава та право	2	1
7	Тема 7. Українська гетьманська держава	4	1
8	Тема 8. Українські землі у складі імперій	4	1
9	Тема 9. Держава і право України у XX сторіччі (1917–1991 рр.)	4	1
10	Тема 10. Становлення сучасної української державності	4	1
Усього годин		28	10

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Вступ до історії держави і права України	4	1
2	Тема 2. Ранні державні утворення на території України	4	1
3	Тема 3. Держава і право України-Руси	4	1
4	Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	4	1
5	Тема 5. Українські землі під владою Польщі та Речі Посполитої	4	2
6	Тема 6. Козацька держава та право	4	2
7	Тема 7. Українська гетьманська держава	4	2
8	Тема 8. Українські землі у складі імперій	6	2
9	Тема 9. Держава і право України у XX сторіччі (1917–1991 рр.)	4	2
10	Тема 10. Становлення сучасної української державності	6	2
Усього годин		44	16

8. План семінарських занять

Тема 1. Вступ до історії держави і права України

Мета: забезпечити засвоєння знань про предметну сферу, методологію та періодизацію історії держави і права України, а також проаналізувати значення історичних джерел для сучасного націотворення.

Питання для обговорення:

1. Що становить предмет, задачі та значення курсу в системі сучасної юридичної освіти?
2. На яких критеріях будується періодизація історії вітчизняного державотворення і чому вона є науковою проблемою?
3. Які філософські, наукові та спеціальні методи застосовуються для об'єктивного пізнання історико-правової дійсності?
4. Які існують основні види історичних джерел, що слугують доказовою базою для вивчення цієї дисципліни?
5. Як саме багатовікові українські державно-правові традиції впливають на сучасні процеси реформування правової системи?

Тема 2. Ранні державні утворення на території України

Мета: сформувати теоретичні знання про суспільний устрій та правові звичаї перших етнополітичних об'єднань на українських землях, а також особливості функціонування античних держав Причорномор'я.

Питання для обговорення:

1. Які особливості мали суспільний лад, організація влади та правовий статус населення Кіммерії та Скіфії?
2. Як відбувалися державотворчі процеси та як була організована влада в античних містах-державах Північного Причорномор'я?
3. Які специфічні риси мали державний устрій, органи управління та правова система Боспорського царства?
4. У чому виявлялися правові звичаї та організаційні засади військової демократії у прадавніх слов'янських племен?
5. Яке історичне значення мали ранні державні утворення для подальшого генезису української державності?

Тема 3. Держава і право України-Руси

Мета: розвинути системне розуміння державної організації Київської Русі, правового статусу жінок-правительок, джерел права та цивільно-правових інститутів за стародавнім законодавством.

Питання для обговорення:

1. Як відбувалася еволюція форми правління України-Руси та у чому полягала державна реформаторська діяльність княгині Ольги?
2. Який правовий статус мали княгині в загальній системі престолонаслідування та що становила їхня роль в управлінні державою?
3. Які існують історичні джерела права України-Руси та яка загальна характеристика трьох основних редакцій Руської Правди?
4. Який був зміст інститутів цивільного і сімейного права та як здійснювався захист майнових прав жінок за Руською Правдою?
5. Які особливості мали система правопорушень і норми процесуального права за найдавнішим руським законодавством?

Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського

Мета: дослідити особливості суспільно-політичного устрою литовської доби, кодифікацію законодавства у Литовських статутах, розвиток судочинства, а також майнові права жінок шляхетського стану.

Питання для обговорення:

1. Яким був суспільно-політичний устрій українських земель у складі Литовської держави та як реалізовувалася концепція «старини не рушимо»?
2. Які головні джерела права існували в литовську добу та як проходила кодифікація законодавства у трьох Литовських статутах?
3. Яким було правове становище княгинь та шляхтянок у питаннях володіння, успадкування та розпорядження земельними маєтностями за Литовськими статутами?
4. Як відбувався розвиток судової системи, які існували види судів (гродські, земські, підкоморські) та як змінювалися процесуальні норми?
5. Які особливості мало кримінальне та цивільне право за законодавством Великого князівства Литовського на українських землях?
6. У чому виявлялося історичне значення литовського права для збереження та подальшого розвитку національної правової традиції?

Тема 5. Українські землі під владою Польщі та Речі Посполитої

Мета: обґрунтувати геополітичні наслідки Люблінської унії для українських територій, проаналізувати систему польського адміністративного управління, міського самоврядування та правового регулювання релігійних відносин.

Питання для обговорення:

1. Які політико-правові наслідки мала Люблінська унія 1569 року для державного статусу та адміністративно-територіального поділу українських територій?
2. Як була організована система органів влади, шляхетського самоврядування та судочинства у польських воєводствах на території України?
3. Що становить історична сутність Магдебурзького права та який вплив воно мало на розвиток українських міст і міського самоврядування?
4. Які особливості правового регулювання міжконфесійних відносин та статусу духовенства і вірян виникли після укладення Берестейської унії 1596 року?
5. Як змінювалося правове становище основних станів суспільства (шляхти, міщан, закріпаченого селянства) під владою Речі Посполитої?
6. У чому полягали головні колізії та конфлікти між коронним польським законодавством і місцевими правовими звичаями українського населення?

Тема 6. Козацька держава та право

Мета: закріпити знання про соціально-правову природу козацтва, інститути військово-адміністративного управління Запорозької Січі, джерела козацького звичаєвого права та специфіку його судочинства.

Питання для обговорення:

1. Як формувався соціально-правовий статус українського козацтва та які ключові джерела склали запорозьке звичаєве право?
2. Чому органи військово-адміністративного управління Запорозької Січі (Військова рада, кошовий отаман, старшина) визначаються як прообраз демократичної республіки?
3. Яку структуру мала судова система Запорозької Січі та у чому полягала специфіка, оперативність і суворість козацького судочинства?
4. Яку роль відіграло реєстрове козацтво (зокрема, Куруківська чи Ординація Війська Запорозького) у становленні національної правової традиції?
5. Які особливості мали право власності, система зобов'язань та кримінальні покарання за козацьким звичаєвим правом?
6. Як козацькі правові інститути та ідеї військово-політичної самоорганізації вплинули на майбутнє відродження української державності?

Тема 7. Українська гетьманська держава

Мета: висвітлити державно-правові засади організації козацької влади, проаналізувати зміст перших міжнародно-правових договорів, Конституцію Пилипа Орлика та особливості кодифікації українського права у XVIII столітті.

Питання для обговорення:

1. Якими були державно-правові засади та структура органів влади Гетьманщини за часів Богдана Хмельницького?
2. Який правовий зміст та історичне значення мали «Березневі статті» 1654 року для автономного статусу України?
3. Чому Конституція Пилипа Орлика 1710 року визначається як унікальна пам'ятка світової політико-правової думки?
4. Як відбувалися процеси кодифікації права на українських землях та яка структура збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ»?
5. Які судові інститути діяли в Гетьманщині та у чому полягали особливості судової реформи гетьмана Кирила Розумовського?

Тема 8. Українські землі у складі імперій

Мета: проаналізувати імперську політику ліквідації української автономії, особливості судових та адміністративних реформ в українських губерніях та правовий статус населення у складі чужоземних держав.

Питання для обговорення:

1. Через які правові та адміністративні заходи Російська імперія здійснювала політику ліквідації автономного устрою України у XVIII–XIX століттях?
2. Які особливості мали адміністративні та судові реформи на західноукраїнських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини?
3. Яким був правовий статус та обмеження українського населення у межах загальноімперського законодавства обох імперій?
4. Як саме буржуазні реформи 1860-х років (зокрема, судова та земська) вплинули на модернізацію правової системи в українських губерніях?
5. У чому полягали особливості розвитку цивільного та кримінального права в Україні під впливом загальноімперських кодифікацій?

Тема 9. Держава і право України у XX сторіччі (1917–1991 рр.)

Мета: навчити здобувачів вищої освіти розрізняти державотворчі моделі періоду національно-визвольних змагань, дослідити конституційні акти українських урядів та специфіку радянської правової системи.

Питання для обговорення:

1. Які концептуальні відмінності мали державотворчі моделі УНР, Української Держави Павла Скоропадського та ЗУНР?
2. Який юридичний зміст та історичне значення мали Конституційні акти періоду національних змагань 1917–1921 років?
3. Які особливості мав формальний та реальний правовий статус УРСР у складі Радянського Союзу?
4. Як відбувався розвиток кодифікованого радянського законодавства (цивільного, кримінального, процесуального) у радянську добу?
5. У чому виявлявся репресивний характер каральної системи радянських органів безпеки та квазісудових органів?

Тема 10. Становлення сучасної української державності

Мета: формування знань про відновлення незалежності України, вітчизняний конституційний процес, розбудову гілок влади та євроінтеграційне реформування правової системи.

Питання для обговорення:

1. Яке історико-правове значення для відновлення суверенітету мають Декларація про державний суверенітет України та Акт проголошення незалежності України?
2. Як відбувався конституційний процес в Україні у період 1990–1996 років та яке значення мало укладення Конституційного Договору 1995 року?
3. Які юридичні особливості, структуру та базові засади має Конституція України, прийнята 28 червня 1996 року?
4. Які основні етапи та реформи супроводжували розбудову й модернізацію незалежної судової гілки влади в Україні?
5. Через які історичні етапи проходило становлення системи органів виконавчої влади та інституту Президента сучасної України?
6. Як здійснюється процес реформування та гармонізації національної правової системи України в контексті європейської інтеграції?

9. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

10. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

11. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Вступ до історії держави і права України	6	14
2	Тема 2. Ранні державні утворення на території України	8	12
3	Тема 3. Держава і право України-Руси	8	12
4	Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	8	12
5	Тема 5. Українські землі під владою Польщі та Речі Посполитої	8	12
6	Тема 6. Козацька держава та право	8	12
7	Тема 7. Українська гетьманська держава	8	12
8	Тема 8. Українські землі у складі імперій	8	14
9	Тема 9. Держава і право України у ХХ сторіччі (1917–1991 рр.)	8	12
10	Тема 10. Становлення сучасної української державності	8	12
Усього годин		78	124

12. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота – форма організації освітнього процесу, за якої здобувач вищої освіти опановує навчальну дисципліну в час, вільний від навчальних занять, під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Метою самостійної роботи з дисципліни «Історія держави і права України» є засвоєння у повному обсязі навчальної програми, розвиток компетентностей, формування здатності бути активним учасником освітнього процесу, уміння самостійно опановувати теоретичні й практичні знання, що спрямовані на поглиблене опрацювання історичних етапів вітчизняного державотворення, еволюції форми правління й державного устрою на українських землях, текстологічний аналіз та тлумачення змісту давніх правових інститутів матеріального і процесуального права, а також розуміння історичної спадкоємності та витоків сучасних правових інститутів України.

Самостійна робота здійснюється у формі: виконання домашніх завдань; підготовки аналітичних доповідей, есе та рефератів з обов'язковим дотриманням стандартів академічної доброчесності; роботи з історико-правовими джерелами, пам'ятками права різних епох (Руська Правда, Литовські статuti, Конституція Пилипа Орлика тощо) та сучасними науковими монографіями й хрестоматіями; доопрацювання матеріалів лекцій шляхом пошуку додаткової спеціалізованої літератури та опрацювання історико-юридичної термінології; роботи з глобальними інформаційними мережами, цифровими архівами документів та електронними бібліотеками; опрацювання додаткової фахової історико-теоретичної літератури; складання конспектів тем, що виносяться на самостійне вивчення, а також проведення порівняльно-історичного аналізу організації влади та правового статусу населення у різні періоди розвитку вітчизняного права.

Всі завдання самостійної роботи поділяються на обов'язкові та вибіркові. До обов'язкових належать завдання, які студенти мають виконувати обов'язково впродовж вивчення дисципліни. Вибіркові включають альтернативні завдання, серед яких здобувач на власний розсуд обирає конкретні завдання з тим, щоб набрати необхідну кількість балів.

Нижче подано варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів денної форми навчання, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно виконати один з таких варіантів:

Варіант 1.

Сформулюйте аналітичний огляд джерельної бази та наукових підходів до періодизації історії вітчизняного державотворення і права.

Варіант 2.

Складіть історико-юридичний реферат про організацію публічної влади, суспільний лад та звичаєве право ранніх державних утворень на території Північного Причорномор'я.

Варіант 3.

Розробіть текстологічний аналіз інститутів цивільного, сімейного та процесуального права за редакціями «Руської Правди», звернувши увагу на захист майнових прав жінок.

Варіант 4.

Напишіть порівняльний реферат щодо кодифікації права у трьох Литовських статутах та правового статусу української шляхти в литовську добу.

Варіант 5.

Проаналізуйте у межах аналітичної доповіді систему міського самоврядування за Магдебурзьким правом та його вплив на правовий розвиток українських міст.

Варіант 6.

Охарактеризуйте у формі реферату звичаєве право та республіканські засади військово-адміністративного управління Запорозької Січі.

Варіант 7.

Підготуйте аналітичний огляд державно-правового устрою Гетьманщини за часів Богдана Хмельницького та юридичного змісту Конституції Пилипа Орлика 1710 року.

Варіант 8.

Виконайте науковий реферат про правові наслідки ліквідації української автономії Російською імперією та сутність загальноімперських реформ другої половини XIX століття.

Варіант 9.

Здійсніть порівняльний аналіз державотворчих моделей та конституційних актів періоду української революції (УНР, Українська Держава, ЗУНР) та епохи УРСР.

Варіант 10.

Висвітліть у рефераті етапи сучасного українського конституційного процесу (1990–1996 рр.) та вектори адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу.

Варіанти контрольної роботи (для заочної форми здобуття освіти)

Нижче подано варіанти завдань для контрольної роботи, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно обрати варіант та виконати наведені завдання. Вимоги до контрольної роботи: 8–12 сторінок тексту (*шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1*). Слід опрацювати щонайменше 10–12 джерел. Використання класичних праць з історії держави і права є обов'язковим. Дотримання принципів академічної доброчесності – засадничий принцип навчання. Здійснюйте коректне цитування використаних джерел. Заборонено плагіат: текст має бути оригінальним, з власним аналітичним та методологічним осмисленням. Максимальна кількість балів за виконану контрольну роботу – 50 балів.

Варіант 1.

1. Розкрийте предмет, методологічні засади та місце історії держави і права України в системі юридичної освіти.
2. Охарактеризуйте суспільний лад, державний устрій та особливості правової системи Боспорського царства.

Варіант 2.

1. Проаналізуйте еволюцію форми правління України-Руси і державні реформи княгині Ольги
2. Розкрийте зміст та систему правопорушень (обид) і покарань за давньоруським законодавством («Руська Правда»).

Варіант 3.

1. Розкрийте сутність концепції «старини не рушимо» в системі суспільно-політичного устрою Великого князівства Литовського.
2. Охарактеризуйте правове становище жінок шляхетського стану у питаннях володіння та успадкування майна за Литовськими статутами.

Варіант 4.

1. Проаналізуйте політико-правові наслідки Люблінської унії 1569 р. для державного статусу українських територій.
2. Розкрийте особливості правового регулювання міжконфесійних відносин на українських землях після Берестейської унії 1596 р.

Варіант 5.

1. Розкрийте формування соціально-правового статусу козацтва та роль реєстрового козацтва у становленні правової традиції.
2. Охарактеризуйте структуру судової системи Запорозької Січі та специфіку козацького судочинства.

Варіант 6.

1. Проаналізуйте правовий зміст та історико-правове значення «Березневих статей» 1654 р.
2. Розкрийте процеси кодифікації українського права у XVIII ст. на прикладі збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ».

Варіант 7.

1. Розкрийте сутність та засади поділу влади (законодавчої, виконавчої, судової) за Конституцією Пилипа Орлика.

2. Охарактеризуйте правові механізми та акти ліквідації козацького автономного устрою Російською імперією.

Варіант 8.

1. Проаналізуйте особливості судових та адміністративних реформ на західноукраїнських землях у складі Австрійської імперії.

2. Розкрийте вплив судової реформи 1864 року на модернізацію правосуддя в українських губерніях.

Варіант 9.

1. Розкрийте зміст конституційних актів та універсалів періоду національно-визвольних змагань 1917–1921 років.

2. Охарактеризуйте особливості формального та реального правового статусу УРСР у складі Радянського Союзу.

Варіант 10.

1. Проаналізуйте правове значення Декларації про державний суверенітет та Акта проголошення незалежності України.

2. Розкрийте основні історичні етапи розбудови незалежної судової гілки влади та прийняття Конституції України 1996 року.

13. Неформальна освіта (онлайн-курси та платформи)

У межах самостійної роботи здобувачам рекомендується проходження онлайн-курсів на міжнародних освітніх платформах з метою розширення професійних компетентностей та академічної доброчесності.

Рекомендовані платформи:

- Prometheus (Децентралізація в Україні – теорія та практика: <https://prometheus.org.ua/prometheus-free/decentralization-in-ukraine/>);

- Coursera (Ukraine: History, Culture and Identities: <https://www.coursera.org/learn/ukraine-history-culture-and-identities>; Становлення сучасної України: <https://www.coursera.org/learn/the-making-of-modern-ukraine-ua>; The Modern World, Part Two: Global History Since 1910: <https://www.coursera.org/learn/modern-world-2>; The Modern World, Part One: Global History from 1760 to 1910: <https://www.coursera.org/learn/modern-world>).

Опрацювання зазначених онлайн-курсів не є обов'язковим і здійснюється за власною ініціативою здобувача як форма неформальної освіти.

14. Питання для підготовки до підсумкового контролю (екзамен)

1. Що становить предмет, головні завдання та значення історії держави і права України в системі юридичної освіти?
2. На яких засадах будується періодизація історії вітчизняного державотворення і чому вона є науковою проблемою?
3. Які методологічні підходи та історичні джерела використовуються для об'єктивного вивчення курсу?
4. Як саме багатовікові українські державно-правові традиції впливають на сучасні процеси націотворення?
5. Які особливості мали суспільний лад, організація влади та правовий статус населення Кімерії та Скіфії?
6. Як відбувалися державотворчі процеси та як була організована влада в античних містах-державках Північного Причорномор'я?
7. Які специфічні риси притаманні державному устрою та правовій системі Боспорського царства?
8. У чому виявлялися правові звичаї та організаційні засади військової демократії у прадавніх слов'янських племен?

9. Як відбувалася еволюція форми правління України-Руси та у чому полягала державна реформаторська діяльність княгині Ольги?
10. Який правовий статус мали княгині в загальній системі престолонаслідування та управління державою?
11. Які існують історичні джерела права України-Руси та яка загальна характеристика трьох основних редакцій Руської Правди?
12. Який був зміст інститутів цивільного і сімейного права та як здійснювався захист майнових прав жінок за Руською Правдою?
13. Які особливості мали система правопорушень та норми процесуального права за найдавнішим руським законодавством?
14. Яким був суспільно-політичний устрій українських земель у складі Литовської держави та як реалізовувалася концепція «старини не рушимо»?
15. Які головні джерела права існували в литовську добу та як проходила кодифікація законодавства у трьох Литовських статутах?
16. Яким було правове становище княгинь та шляхтянок у питаннях володіння та розпорядження земельними маєтностями за Литовськими статутами?
17. Як відбувався розвиток судової системи, які існували види судів та як змінювалися процесуальні норми у литовську добу?
18. Які політико-правові наслідки мала Люблінська унія 1569 року для державного статусу та адміністративного поділу українських територій?
19. Як була організована система органів влади, шляхетського самоврядування та судочинства у польських воєводствах на території України?
20. Що становить історична сутність Магдебурзького права та який вплив воно мало на розвиток українських міст і міського самоврядування?
21. Які особливості правового регулювання міжконфесійних відносин виникли після укладення Берестейської унії 1596 року?
22. Як формувалася соціально-правовий статус українського козацтва та які ключові джерела складали запорозьке звичаєве право?
23. Чому органи військово-адміністративного управління Запорозької Січі визначаються як прообраз демократичної республіки?
24. Яку структуру мала судова система Запорозької Січі та у чому полягала специфіка козацького судочинства?
25. Яку роль відіграло реєстрове козацтво у становленні вітчизняної національної правової традиції?
26. Якими були державно-правові засади та структура органів влади Гетьманщини за часів Богдана Хмельницького?
27. Який правовий зміст та історичне значення мали «Березневі статті» 1654 року для автономного статусу України?
28. Чому Конституція Пилипа Орлика 1710 року визначається як унікальна пам'ятка світової політико-правової думки?
29. Як відбувалися процеси кодифікації права на українських землях та яка структура збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ»?
30. Які судові інститути діяли в Гетьманщині та у чому полягали особливості судової реформи гетьмана Кирила Розумовського?
31. Через які правові заходи Російська імперія здійснювала політику ліквідації автономного устрою України у XVIII–XIX сторіччях?
32. Які особливості мали адміністративні та судові реформи на західноукраїнських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини?

33. Яким був правовий статус та обмеження українського населення у межах загальноімперського законодавства обох імперій?
34. Як саме буржуазні реформи 1860-х років вплинули на модернізацію та розвиток правової системи в українських губерніях?
35. Які концептуальні відмінності мали державотворчі моделі УНР, Української Держави Павла Скоропадського та ЗУНР?
36. Який юридичний зміст та історичне значення мали Конституційні акти періоду 1917–1921 рр?
37. Які особливості мав формальний та реальний правовий статус УРСР у складі Радянського Союзу?
38. Як відбувався розвиток кодифікованого радянського законодавства та у чому виявлявся репресивний характер каральної системи?
39. Яке історико-правове значення для відновлення суверенітету мають Декларація про державний суверенітет України та Акт проголошення незалежності України?
40. Як відбувався конституційний процес в Україні у період 1990–1996 років та які історичні етапи супроводжували прийняття Конституції України 1996 року і розбудову гілок влади в контексті євроінтеграції?

15. Методи навчання

Методи навчання на лекціях: словесні (лекція, пояснення); пояснювально-демонстраційні (презентації, ілюстрації, демонстрації); метод проблемного викладання; методи візуалізації; використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Методи навчання на семінарських заняттях: словесні (дискусія, співбесіда); пояснювально-демонстраційні (аналіз історико-правових прикладів); практичні (аналіз історико-правових ситуацій, робота з джерелами права, застосування історико-правових знань); кейс-метод (аналіз історико-правових подій і процесів); пошуковий і дослідницький методи; інтерактивні методи (дискусії, дебати); використання інформаційно-комунікаційних технологій.

16. Методи оцінювання

У процесі вивчення дисципліни «Історія держави і права України» використовуються такі методи оцінювання:

для поточного контролю: у вигляді усного та письмового опитування, фронтального опитування, тестування, написання есе (рефератів), вирішення кросвордів, контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти); самостійна робота, неформальна освіта (онлайн-курси та платформи) тощо.

для підсумкового контролю: проведення підсумкового контролю (усна та/або письмова відповідь, тестування тощо).

17. Засоби діагностики результатів навчання

Робоча програма передбачає застосування засобів діагностики результатів навчання за формами контролю знань:

- *поточний контроль* може передбачати застосування широкого спектру форм та методів оцінювання знань, що проводиться за кожною темою.
- *підсумковий контроль* передбачає проведення екзамену.

Завершальним етапом досягнення запланованих програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є підсумковий контроль – екзамен.

18. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Для оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються контрольні заходи у формі поточного та підсумкового контролю знань відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни. Оцінювання окремих видів навчальної діяльності здобувача вищої освіти для дисципліни «Історія держави і права України» відбувається за такими рекомендованими балами:

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти	Кількість балів (від – до)
Аудиторна робота	
Відповідь на практичному, семінарському, лабораторному занятті	1-5
Вирішення ситуаційних завдань, розв'язання задач тощо	1-5
Тестування	1-5
Ділова гра, практичний кейс тощо	1-10
Інші види аудиторної роботи*	
Самостійна робота	
Реферат, есе тощо	1-10
Інші види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (участь у публічних заходах (конференція, олімпіада тощо); написання наукової статті, участь у конкурсах студентських робіт тощо)	1-10
Інші види самостійної роботи*	
Контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти)	1-50

*види навчальної діяльності здобувачів освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни.

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти ([https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-\(red-2021\).pdf](https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-(red-2021).pdf)).

Порядок зарахування результатів неформальної освіти

Результати проходження онлайн-курсів можуть бути зараховані як складова самостійної роботи за заявою здобувача в порядку, визначеному Положенням про порядок визнання результатів навчання набутих у неформальній/інформальній освіті (<https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-neformalnu-ta-informalnu-osvitu.pdf>).

Максимальна кількість балів – до **10 балів** у межах самостійної роботи.

Підсумковий контроль

Максимальна кількість балів за екзамен з початкової дисципліни «Історія держави і права України» складає **40 балів**.

Для визначення ступеня засвоєння навчальної дисципліни та контрольного оцінювання знань здобувачів вищої освіти за підсумковим контролем застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Підсумкова оцінка переводиться у національну систему оцінювання і шкалу ECTS згідно з таблицею:

Порядок переведення оцінок у систему ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		для екзамену курсової роботи (проєкту), практики	для заліку (диференційованого заліку)
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
64-74	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

19. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Для денної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60										Підсумковий контроль	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	Самостійна робота	
5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	10 балів	40 балів
											100 балів

Для заочної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60		Підсумковий контроль	Сума
Контрольна робота	Самостійна робота		
50 балів	10 балів	40 балів	100 балів

20. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення дисципліни «Історія держави і права України» узагальнено в комплексі навчально-методичного забезпечення, який включає:

- силабус;
- робочу програму навчальної дисципліни;
- варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів;
- варіанти завдань для підсумкового контролю;
- інші матеріали.

21. Рекомендована література

1. Історія держави та права (схеми та таблиці): навчальний посібник /О.В. Шкуратенко (кер. авт. кол.), Н.О. Дорошук (наук. ред) та ін. Київ: Вид-во Л«юдмила», 2021. 287 с.
2. Історія держави та права України: мультимедійний навч. посіб. / О.І. Анатольєва, І.В. Блінова, М.А. Дзюба та ін. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/idpu_2021/start.html
3. Історія держави та права України (схеми та таблиці): навч. посіб. / О.В. Шкуратенко, Д.І. Курас, О.І. Анатольєва та ін. К.: Вид-во «Людмила», 2020. 174 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/1bac_pravo/Posibnyk-IDPU.-Skhemy-i-tablytsi-2020.pdf
4. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / М.Ю. Бурдін, Є.С. Логвиненко, І.А. Логвиненко. Харків: Майдан, 2021. 890 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/ef5dbc85-4fcb-4e23-ac19-cb65b4f7132d/download>
5. Історія держави та права: навч. посібн. / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макачук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий; за ред. Д.Є.Забазалюка та В.Я. Марковського). Львів : СПОЛОМ, 2021. – 438 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/POSIBNYK-ISTORIYA-derzhavy-i-prava-2021.pdf

6. Кудін С.В., Лощихін О.М., Француз А.Й. Філософсько-правовий вимір соціальної цінності жінки у Київській Русі. *Наше право*. 2023. № 3. С. 11-15. DOI <https://doi.org/10.32782/NP.2023.3.2>
7. Лощихін О.М., Старостюк А.В. Француз А.Й. Соціальна цінність жінки в контексті розвитку доктрини права. *Наше право*. 2022. № 4. С. 163-167. DOI <https://doi.org/10.32782/NP.2022.4.28>
8. Лощихін О. М., Подорога Л. В., Шевченко Д. А. Становлення та розвиток українського кримінального права за доби середньовіччя: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2025. 243 с.
9. Лощихін О.М., Санжарова Г.Ф., Бинюк Н.М. Середньовічний шлюб в гендерному вимірі: жінка і сім'я згідно з приписами канонічного права. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. № 1(10), С. 28–36. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(10\)-2023-28-36](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(10)-2023-28-36)
10. Лощихін О.М., Підпригора Ю.Г. Папська юриспруденція та становлення канонічного права. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 3(16). С. 396-403. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-3\(16\)-2024-396-403](https://doi.org/10.33244/2617-4154-3(16)-2024-396-403)